

reportatge

Per teixir la xarxa d'assistència als més necessitats en plena crisi econòmica calen molts fils, i cada fil suma. Hi són les institucions públiques, per descomptat, però també nombroses empreses privades, cooperatives de productors i una colla ingent de voluntaris que es construeixen filant el bé comú.

Els fils de Prometeu

Voluntaris: la llibertat de triar pel compromís amb els altres

JUDIT PUJADÓ > TEXT I FOTOS

Principis de gener. Conduint pel carrer del Carme, de Girona, i continuant després per la carretera de Sant Feliu de Guíxols, ben aviat passem per davant del cementiri vell. És un matí fred, d'aquell gris espès que ho entela tot. A tocar de la renovada tanca de Masó, els plataners apareixen descarnats. Més endavant, les robinies –o acàcies– que segueixen la llera de l'Onyar, a peu de carretera, estan esquematitzades pel fred: amb prou feines un garbuix de troncs i branques clivellades i fosques. Agafant un trencant a mà dreta hi ha un grupet de naus industrials arraulides entorn del carrer Palol d'Onyar. Al número 3, una de les naus té les portes obertes de bat a bat i uns quants homes feinegen entorn d'una furgoneta, protegits del fred amb gecs de llana i alguna gorra que els colga les orelles.

La nau havia estat de la Ferreria Puig, que la va cedir al Banc dels Aliments de Girona, delegació d'una fundació sorgida originalment el 1966 a Phoenix (EUA), per iniciativa de John Van Engel, algú que –com ens podria passar a vostès o a mi– es va consternar en veure persones que remenaven escombraries buscant menjar i en descobrir-ne d'altres que llençaven excedents alimentaris. Just l'any passat, el Banc dels Aliments de Girona feia 25 anys. Va ser la segona delegació engegada a l'Estat espanyol després de la de Barcelona.

L'estiu passat, el Síndic de Greuges, Rafael Ribó, va encendre l'opinió pública amb unes declaracions en què denunciava la situació de pobresa de 751 menors de 16 anys amb codis diagnòstics relacionats amb la pobresa i la desnutrició infantil, una situació previsiblement derivada de la crisi econòmica i de l'atur, que

>> Voluntari cobrant els punts de la compra al Centre de Distribució d'Aliments de Girona i cartell del gran recapte a Olot.

GRAN RECAPTE D'ALIMENTS I PRODUCTES BÀSICS

30 DE NOVEMBRE DE 2013
Recollida a Olot i comarca

Logos: CDA, Creu Roja, etc.

>> *Usuaris del CDA Girona, a Pedret, comprant productes.*

s'estabilitza en percentatges altíssims. Aquestes declaracions van ser matisades per la Societat Catalana de Pediatria. El 751 nens i nenes estarien afectats per malalties cròniques que tenen aquest símptoma associat, i alertaven sobre la confusió entre desnutrició i malnutrició. La malnutrició afecta un 28 % de nens a l'Estat espanyol i té a veure amb una alimentació desequilibrada, tant per excés com per defecte. Però els experts també es mostraven preocupats pels efectes que la crisi podia tenir sobre la mainada i el jovent.

Per mirar de pal·liar situacions com aquestes, el Banc dels Aliments organitzava a finals de novembre una de les tres campanyes amb les quals, anualment, miren de recaptar aliments per poder-los redistribuir entre els més necessitats. El Gran Recapte va aconseguir el 2013 una xifra rècord de 106.000 quilos d'aliments només a la ciutat de Girona, una part dels quals romanen encara, perfectament emmagatzemats, a l'interior de la nau, en espera del seu repartiment. Diego Madrid és un dels voluntaris que ho gestionen, un home amable, àgil, que no deixa de controlar el telèfon ni de respondre als companys mentre parlem. Domina el pols del magatzem –

convertit en plataforma logística– amb eficàcia, però sense deixar de somriure. «D'aquí a un parell de mesos –comenta– les prestatgeries seran buides, ja ho haurem repartit tot. I això que, proporcionalment, a la demarcació de Girona és on es recapten més aliments». Com tants d'altres voluntaris, Diego Madrid és un prejubilat que es va apuntar al Banc dels Aliments al principi per col·laborar en les tasques de fer la plana web. Havia treballat com a informàtic al sector bancari. «Quan vaig venir aquí em vaig trobar la banca real, perquè el banc no m'agradava gaire. M'havia prejubilat, havia fet l'any sabàtic i després vaig pensar que havia de fer alguna cosa. De vegades la motivació és tornar allò que has rebut». La majoria de voluntaris del

La majoria de voluntaris del Banc dels Aliments són persones més grans de 60 anys que tenen inquietuds, que volen fer coses positives i sentir-se útils

Banc dels Aliments són persones més grans de 60 anys que tenen inquietuds, que volen fer coses positives i sentir-se útils. També hi ha alguns aturats que hi col·laboren mentre busquen feina. «Estàs jubilat o prejubilat –explica Madrid– i en bones condicions físiques. De vegades fer de voluntari també és ajudar-te a tu mateix: sóc útil i encara puc fer coses útils». Ell ve cada dia a aquesta nau, de nou del matí a la una del migdia, que és quan s'han d'atendre les entitats que s'encarreguen de distribuir els aliments entre els 42.000 beneficiaris de les comarques gironines. Joan Jorba, vicepresident de la Fundació, explica que al llarg de la setmana hi col·laboren unes 40 persones, però que en campanyes específiques com el Gran Recapte n'hi arriben a col·laborar fins a 3.000. Joan Jorba va dirigir una fàbrica de l'empresa INDO durant 40 anys. «Un jubilat ha d'estar ocupat. La meua dona em diu que em veu menys ara que abans», explica. Des de la seu de la Fundació a l'Hotel d'Entitats del carrer de la Rutlla, de Girona, Jorba s'encarrega de coordinar la fundació, amb bonhomia i paciència, una tasca gens senzilla perquè aquí tot funciona en xarxa amb moltes altres entitats, institucions i empreses.

La xarxa de proveïdors

Els aliments arriben al Banc per vies diverses, però la idea que preval és que el menjar recaptat en una ciutat es distribueixi allà mateix. «Una cosa bonica és que la crisi ha fet que la gent trontolli i vegi que no tot és *guai*», comenta Jorba. «Saps que si estàs malament hi ha gent que està pitjor. I hi ha detalls que posen la pell de gallina. La gent s'ha sensibilitzat. La gent està pensant en els altres. Ens hem arribat a trobar una senyora en un supermercat que surt amb una bossa i amb un carro ple. S'acosta i, quan li anem a recollir la bossa, ens diu: "No, la bossa és per a mi, el carro és per a vostès". O gent que ens diu: "Buideu el carro que el tornaré a omplir". O vellets: "Ara vaig a casa a buscar més cèntims i en vinc a portar més". Hi ha un senyor molt gran, -explica un xic commogut- més que jo, que ja és dir -riu-, que els dimecres, cada dimecres, ve amb un parell de bosses: "Bon dia". I ens les deixa aquí. "Adéu-siau". Li vam preguntar com es deia perquè li volíem agrair el gest d'alguna manera, i ens va respondre: "Que no pot ser anònim?" "Sí, és clar". No en sabem ni el nom. I ve cada dimecres!».

A part de les ajudes que arriben de particulars, d'escoles o d'entitats

>> Voluntaris treballant al magatzem del Banc dels Aliments a Girona.

que organitzen recaptés concrets, a les comarques gironines hi ha dues campanyes anuals més: «La fam no fa vacances», que procura recollir aliments a l'entrada de l'estiu, just quan els magatzems són més buits, i el Recapte de la Costa Brava, una campanya feta en cinc idiomes i que vol arribar als turistes, «perquè hi ha llocs, com Empuriabrava, que quan són més plens de gent és a l'estiu», explica Jorba.

Hi ha empreses que col·laboren amb el Banc dels Aliments de forma continuada al llarg de l'any, destinant-hi una part de la seva producció. «Noel, la Fageda, Monter són una sèrie de donants fixos», explica Madrid. «Quan toca agafem la furgoneta

La idea va ser fer com un supermercat. Hi ha voluntaris que ajuden els usuaris a triar els productes segons els punts que tenen. I, contra el tòpic, molts dels usuaris són catalans

i anem a buscar la donació». Després n'hi ha d'altres que hi col·laboren de tant en tant: «Ens acaben d'arribar cent palets de galetes Kellogg's. De vegades són excedents de producció. O productes que no han tingut bona acollida al mercat».

També tenen donacions de cooperatives pageses. «Aquí tenim pomes que ens arriben de Poma de Girona», i pa, carn i peix, que constitueixen els principals productes frescos -els més escassos- i que se serveixen, congelats, a les entitats.

També arriben aliments i recursos per vies institucionals, com ara els ajuntaments o la Diputació. La Unió Europea destina una partida d'euros -minvant- a la compra a productors amb excedents, i gràcies a les normatives que impedeixen la lliure destrucció d'aliments, i a través del Servei de Regulació dels Mercats Agroalimentaris de la Generalitat hem deixat de veure munts de tomates, de patates o qualsevol altre producte inútilment incinerats per no provocar una baixada del preu. De vegades també arriben productes amb caducitat ajustada. El Banc ha signat convenis amb diverses cadenes de supermercats per poder-los distribuir ràpidament.

La difícil tasca de cohesionar

>> *Roser Masgrau i Raquel Real a l'aula de Càritas.*

Ara fa cinquanta anys que Càritas Diocesana engegava la seva tasca a la demarcació de Girona. «Càritas és els seus voluntaris», comenta Carmina Escalona, coordinadora de la delegació de Banyoles. A l'edifici, construït el 1866 al carrer de la Muralla, i que havia estat el convent de la Divina Providència, hi ha un activitat intensa al llarg del dia. «A dos quarts de deu arriben les mares amb els seus nadons». Són una cinquantena de dones que fan classes d'alfabetització. S'hi estan fins a les 11 i, mentre aprenen, altres voluntaris s'estan amb els seus fills. A aquesta mateixa hora, als baixos de l'edifici, obren les portes del rober i del CDA. «Fa molts anys la roba es donava de franc. Ara es demana la participació amb un donatiu molt simbòlic per cada peça», explica Escalona. A l'establiment hi ha roba per a totes les edats, però no només això: també s'hi veuen carteres, maletes i sabates. Com passa en tots els àmbits de la vida, la decisió de posar un preu simbòlic a les peces va venir de la constatació de les evidències. Les persones no valorem allò que no ens costa esforç. És a dir, hi havia qui preferia llençar la roba i anar-ne a buscar més que no pas rentar-la. Segurament també hi havia qui no tenia ni rentadora ni safareig. Comenta Escalona: «Els donatius permeten tirar endavant part dels serveis que s'ofereixen. Al servei de rober, però, s'atén tothom, també les persones que no poden fer cap donatiu».

Al CDA es fa la distribució dels aliments. També es fan cursos de cuina. «Assessorem la gent que ve al centre a, per exemple, coure els llegums. De vegades pot ser que tinguin aliments però no sàpiguen com preparar-los». Hi havia usuaris que preferien comprar els llegums cuits. Potser en haver de coure'ls gasten molt de gas, i potser també hi han de dedicar més temps, però un pot allarga molt menys que un quilo de llegums secs. També han endegat una enquesta sobre els hàbits alimentaris dels nens, però no és fàcil treure'n conclusions. Cada ètnia té els seus costums i els seus horaris, i sembla més fàcil escriure titulars llampants que arribar a conèixer

realitats tan complexes. Carmina Escalona, una dona activa i organitzada, comenta que en alguna ocasió Càritas s'ha fet càrrec d'alguna beca menjador, «però en la gran majoria de casos ja queden cobertes des dels Consells Comarcals o la Generalitat».

Al matí també es fa l'acollida i un servei d'orientació laboral destinat a tota la població en general. I encara compten amb un servei d'acompanyament a la gent gran. 65 voluntaris, entre ells estudiants de quart d'ESO, batxillerat o cicles formatius, visiten persones que viuen en residències o al propi domicili i que passen moltes hores soles. El 90 % dels voluntaris de Càritas són dones, i el perfil és molt variat.

Una de les dues-centes voluntàries que col·laboren cada any amb aquesta institució és Roser Masgrau Plana, una professora d'història que, després d'haver estat fent classe en un institut de Barcelona durant 37 anys, un cop jubilada va decidir que tenia temps i que el podia dedicar als altres. «Aquí la feina que faig no té res a veure amb la que feia abans. Es tracta de donar als nanos eines per sortir-se'n i per poder-se desenvolupar amb mitjans propis. I a final de curs sí que veus que han avançat, que alguns passen de curs i que poden continuar estudiant». Raquel Real Colell és una altra de les voluntàries. Va venir des del Solsonès a viure a Banyoles, d'on és el seu marit. Ara és mestra d'infantil al Far d'Empordà, i també ve a les tardes a ajudar els més petits a avançar en el seu procés d'aprenentatge. «Vaig pensar que era una oportunitat per conèixer gent d'aquí, per integrar-me, i sempre m'ha agradat estar implicada en coses. Abans havia estat voluntària en acollida lingüística».

A quarts de sis de la tarda les aules del centre són plenes de nens. Marxen els petits i arriben els més grans. El Rotary Club ha finançat les obres de remodelació de les aules. Abans era una sola nau, freda i gens acollidora. Ara, unes mampares permeten distribuir els nens per edats, el sostre més baix ofereix escalf i el mobiliari, senzill i modern, acull llapis, colors, llibres i llibretes, mans, riures i moltes preguntes. «Més que una gran funció acadèmica – explica Masgrau – fem una funció de socialització, d'il·lusió, de cohesió, d'acolliment. Els de l'ESO vénen per instituts. Es coneixen. Els petits, també. Vénen una hora i mitja dos cops per setmana i entre ells s'ajuden: es deixen els llibres, comparteixen les agendes. Són nanos que han perdut la pauta, i entre tots ho fem tot». «Els petits et demanen molt. Volen que estiguis molt per ells, reclamen constantment la teva atenció», comenta Real. Són nens que han nascut aquí, fills de pares romanesos, marroquins o gambians que omplen cada any totes les places que s'ofereixen.

Quan ja es fa fosc i la muralla de Banyoles apareix il·luminada, els últims a sortir per la porta d'aquest edifici neoclàssic són els homes que assisteixen a classes d'alfabetització. Escalona diu que «és un treball de formiguetes. Gràcies a ells, Càritas no s'atura mai».

>> *Carmina Escalona, coordinadora de Càritas Banyoles, amb dues voluntàries.*

>> *Diego Madrid i dos voluntaris més organitzant el repartiment.*

Qui els distribueix i com?

El Banc dels Aliments té prohibit a la carta fundacional repartir els aliments directament als beneficiaris. Per fer-ho compten amb una extensa xarxa d'entitats –més de cent–, una bona part religioses, com ara Càritas, esglésies evangelistes, càtares o musulmanes, però no només aquestes, perquè també n'hi ha d'altres de laïques com Reto, Nueva Frontera o els CRAE. Girona ha estat pionera en una nova forma de distribució dels aliments. La idea era aixecar el nivell per dignificar el repartiment. Segons Joan Jover, la idea va ser d'Albert Manent i es va posar en pràctica a partir dels nou centres de distribució dels aliments (CDA) de les comarques gironines (Girona, Salt, Roses, Figueres, Palafrugell, Olot, Banyoles, Ripoll i Blanes). «La idea va ser fer com un supermercat en el qual tens les mercaderies –l'arròs, la pasta...–, i cada tipus de producte té uns punts assignats que varien segons les existències. Cada família ha passat abans pels serveis socials dels ajuntaments i, en funció de les seves característiques –quants són, quants membres hi ha a l'atur, si tenen deutes, etc.– se'ls assignen uns punts. Llavors van al CDA i compren el que necessiten amb els punts que tenen. Després passen per caixa i els cobren. En aquest projecte

s'hi van involucrar “la Caixa”, la Diputació, els ajuntaments, Càritas, Creu Roja i nosaltres». La sensació ja no és anar a recollir un paquet, sinó anar a comprar. El de Pedret, a Girona, obre cada dia de 9 a 1. Hi ha voluntaris que ajuden els usuaris a triar els productes segons els punts que tenen. I, contra el tòpic, molts dels usuaris són catalans.

La tasca del Banc no s'acaba pas aquí. Les cadenes de supermercats que participen en campanyes com El Gran Recapte –«cada vegada són més», comenta Jover– tenen un retorn amb el banc. «Mirant-ho fredament, amb un dia i mig fan una venda impressionant. A canvi de les vendes, cada cadena ofereix un retorn, en diners o en productes», diu Jover. Les donacions en diners són molt ben rebudes. Serveixen per comprar productes deficitaris, com la llet per a nadons, o per adequar els espais, com ara amb la instal·lació de cambres frigorífiques als magatzems, o per comprar furgonetes per repartir els productes. L'any 2003 es va arribar a la xifra rècord de dos milions de quilos d'aliments recaptats a les comarques gironines. «Des

L'any 2003 es va arribar a la xifra rècord de dos milions de quilos d'aliments recaptats a les comarques gironines

de fa tres anys creixen les necessitats entre la gent d'aquí», es lamenta Jover. «Són famílies que s'han anat quedant sense feina, que han anat perdent els estalvis i que els fa vergonya demanar perquè mai no ho han fet». Són conscients que no resoldran tots els problemes –«caldrà recaptar tres cops més»–, però també saben que ajuden, i molt, a minimitzar els desastres d'una crisi que no vol marxar. «En aquests moments –explica Madrid– no hi hauria d'haver gent que passés gana, si no és algú que viu molt tancat en si mateix i que no contacta amb els serveis que hi ha».

Com Prometeu, que segons la mitologia es va entestar a ajudar els humans, els voluntaris intenten pal·liar els efectes de la crisi entre els ciutadans més afectats. No reben a canvi el dolor i el sofriment que va patir Prometeu, però tiben dels seus fills dedicant bona part del seu temps a una tasca que sempre els compensa. A diferència del que passava entre els déus, aquí a la Terra, qui dona també acostuma a rebre. Quan llegeixin aquestes ratlles les voluntàries hauran florit, però els voluntaris continuaran buscant suports per mirar d'alleugerir la duresa de la vida de tantes persones.

Judit Pujadó
és historiadora i escriptora.